

24. „TŘETÍ OČI“ VE VÝUCE – PODPORA OD TŘETÍ OSOBY

TÉMA: PODPORA UČITELE

Anotace

Třída se dodnes často skládá pouze z dětí a jejich učitele. Učitel je plně zaměřen výukou a je pro něj velmi těžké, prakticky nemožné sledovat a uvědomovat si, co všechno mění během výuky situaci ve třídě. Například zda není uspořádání prostoru pro některé dítě nevhodné, jak různé děti reagují na změny způsobu práce během hodiny a podobně. Tento text se věnuje možnosti získat zpětnou vazbu a užitečné informace o průběhu hodiny od třetí osoby.

Praxe

Učitel se musí v první řadě soustředit na vykládání učební látky. Prezентuje nové učivo, sleduje žáky a jejich reakce na výklad, to, zda a jak mu rozumějí, opakuje některé části apod. Děni ve třídě tedy musí sledovat hned na několika úrovních. První úroveň, kterou učitel intenzivně vnímá, je výuka – úroveň vzdělávací. Dále vnímá a sleduje prostor – technickou úroveň a klima třídy – úroveň sociálních vazeb. Pochopitelně podle potřeby sleduje chování některých žáků více, jiní jsou pro něho méně viditelní. V takové situaci nemůžeme vnímat všechny projevy chování, nestíháme třeba postřehnout pozitivní momenty v chování, jednání či aktivitě dětí, u kterých to méně očekáváme. Např. pozornost někdy nevědomě zaměřujeme na děti, které vnímáme jako aktivnější nebo které jsou k nám v prostoru třídy blíže. Sami pak svým chováním vysíláme informace, kterým dětem mohou rozumět různě (kupříkladu při chválení třídy sledujeme jen první dvě řady lavic a nedohlédneme dále, resp. některé děti pohledem mineme, aniž bychom je však chtěli vyjmout z adresátů pochvaly). Pro jednoho člověka je proto nesmírně těžké analyzovat a reflektovat všechny situace a všechno dění ve třídě. V tomto ohledu může být přínos třetí osoby (pozorovatele v hodině) opravdu veliký.

„Třetí oči“ nejsou na hospitaci

Z praxe jsou učitelé zvyklí nejvíce na hospitace, které mají stále spíše negativní konotaci. Z hospitace mají pedagogové většinou obavy, do jaké míry bude kritická k jejich metodickým a didaktickým způsobům výuky. Na některých školách začali proto učitelé uvažovat o tom, že do třídy pozvou kolegu, aby se podíval na jejich hodinu a pak jim ji zhodnotil. Tento přístup může velmi pomoci, ale jen v případě, že učitelé vědí, jak si dávat pozitivní zpětné vazby, jak si sdělovat ocenění apod. V případě, že si kolega zapíše vše, co se mu nelíbilo, a po hodině vyučujícímu pouze přečte soupis negativních připomínek, udělá svým přístupem více škody než užitku.

TIP

Pamatujme, že změny v chování a jednání se pouhou kritikou nedocílí. Stejně málo přínosné je ale i ocenění ve stylu „pěkně vedená hodina“. Mnohem účelnější jsou pro učitele konkrétní pozitivní postřehy ohledně toho, co se z pohledu „třetíh očí“ ve třídě dařilo, nebo konstruktivní připomínky a náměty.

„Třetí oči“ znamenají vstup další osoby do hodiny. Měl by to být někdo, kdo umí pracovat se zpětnou vazbou, kdo si dovede všimnout pozitivních detailů, kdo je dovede pojmenovat a kdo postřehne souvislosti mezi reakcemi žáků i učitele. Ve škole to může být kolega pedagog, školní psycholog, speciální pedagog. Přítomnost a následná konzultace pozorovatele může být pro učitele i děti ve třídě velmi užitečnou pomůckou.

Jaký je cíl?

- podpora pozitivních interakcí mezi dětmi a učitelem
- podpora zlepšení komunikace (která může vážnout nebo být neefektivní)
- nacházení silných stránek a momentů na straně učitele i dětí
- kvalitnější výuka
- podpora efektivnějších způsobů vedení žákovských kolektivů

Co „třetí oči“ nedělají?

- nemají roli arbitra, který určuje, co je chyba a co není
- neposuzují a nerozhodují o tom, zda jednání učitele či dětí bylo nebo nebylo správné
- nehodnotí didaktické postupy či reakce ve výchovných situacích kritikou
- nezkoumají osobnost učitele
- nesmí v učiteli nebo v dětech vyvolávat pocity viny

K čemu „třetí oči“ přispívají?

- slouží jako pomoc a podpora pozitivních prvků v komunikaci v hodině
- všímají si a „stopují“ situační chování, které vedlo k úspěchu nebo dobrým směrem
- předávají učiteli vypořizované pozitivní momenty v komunikaci
- zvědomují silné stránky vedoucí role učitele, které si učitel sám může jen

s obtížemi v danou chvíli uvědomit

- umožní učitelé některé reakce vidět v souvislostech
- jejich zpětná vazba pomáhá nenásilně eliminovat neefektivní návyky v komunikaci s dětmi
- přispívají ke kvalitnější výuce a spokojenější a klidnější atmosféře ve třídě
- mohou napomoci k rozvoji dobrých a funkčních strategií
- diskutují s učitelem o námětech, jak lze věci dělat jinak
- mohou pozorovat funkčnost učebny, jak učitelé vyhovuje zařízení třídy či uspořádání lavic
- mohou pozorovat, jaký prostor mají děti kolem sebe, jak ho využívají apod.

V rámci školy by toto opatření mělo být alespoň základním způsobem systémové. Vedení školy by mělo vědět, kdo z učitelů o službu projevil zájem. „Třetíma očima“ může být i kolega, ale pokud jde do třídy k druhému učitelé, je potřeba o tom informovat vedení školy. Ideální je, pokud učitelé mohou využívat služeb školního psychologa nebo speciálního pedagoga, kteří jsou ve svých pozicích přece jen více nezávislí na vztazích v učitelském sboru.

Rizika

- pozorovatel není osobnostně vhodný – je příliš kritický k práci druhých, příliš náročný, očekává rychlé změny nebo se snaží pomoci, aniž druhý chce
- v učitelském sboru nepanuje taková důvěra, aby kolegové navzájem „třetí oči“ mohli využít
- velmi omezené časové možnosti kolegů v rámci hodinového rozvrhu výuky
- „třetí oči“ budou zaměňovány či splynou s „klasickou“ hospitací